

การศึกษาประสบการณ์ความมีจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นของนักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

poopitukkul@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายประสบการณ์ความมีจิตอาสาของนักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 26 คน ชั้นปีที่ 1 – 3 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในการดำเนินโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลไทยवास ตำบลไทยवास อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา วิเคราะห์เรื่องราว และวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบเมตริกซ์

ผลการวิจัย พบว่า โครงการช่วยจุดประกายความมีจิตอาสา นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ส่วนใหญ่เล่าถึงประสบการณ์ความมีจิตอาสาว่า เริ่มต้นจากการมีวิสัยทัศน์ และมีความเต็มใจช่วยทำกิจกรรม การเยี่ยมบ้าน สร้างความเข้าใจคนในชุมชน ทำให้มองเห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพชุมชน ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของบุคคล และเรียนรู้น้ำใจของคนในพื้นที่ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพี่และน้อง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากกิจกรรมในโครงการได้มีการจัดกลุ่มให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 1-3 อยู่ในทีมเดียวกันและมอบหมายให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 3 เป็นหัวหน้าทีมในการให้บริการและสอนน้องในการทำงาน และผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระบบการพัฒนาจิตอาสาในชุมชนภาพรวมระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.7 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.89)

ข้อเสนอแนะ งานวิจัยครั้งต่อไปควรทำการสำรวจกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพในการปลูกฝังความมีจิตอาสาและเหมาะสมกับนักศึกษาพยาบาล และควรศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะความมีจิตอาสากับหลักฐานเชิงประจักษ์หรือหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ

คำสำคัญ: จิตอาสา นักศึกษาพยาบาลศาสตร์

Abstract

The objective addressed the experience of volunteer's nursing student, faculty of nursing, Nakhonpathom Rajabhat University.

Method : 26 informants were sampling of 1-3 years nursing students. The data collected using in-depth interview, focus group, observational participation and non-observational participation at Thaiyawad Thombon Healthy Hospital, Naknonchaisri District, Nakhonpathom Province. The data were collected via in-depth interview, focus group, observational participation, workshop participation and non-observational participation. Data were analyzed by using content analysis and compared matrix.

Results: This project enlightened the volunteer ideas with nursing students. The volunteer emerged underpin way of thinking, sincere with activities. Home visit will be created understand human being with community caring, learning way of living and loving learning with people. Learning between 1-

3 years nursing student will be bonding as team. 3rd year nursing student are leader of the team to training the 1 and 2 nursing students. They are satisfaction of project in high level (Mean 4.7 SD 0.89)

Conclusion: The next research should be 1) survey the effectiveness of the way creative volunteer among nursing student. 2) to compare the characteristic of volunteers between academic evidenced based to validate with in.

Keywords: Volunteer, Nursing student

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จิตอาสาคือจิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงเพื่อมนุษย์ โดยเต็มใจ สมครใจ อิ่มใจ ขาบซึ่งใจ ปิติสุข ที่จะพร้อมเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน[1] และมีความสุขที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตายเมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุข[2] เมื่อได้ทำความดี ทั้งนี้จากการสืบค้นความหมายของคำว่า “จิตอาสา” หมายถึง กระบวนการที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตนเองมาเป็นประโยชน์ส่วนร่วมและสามารถพัฒนาประชาชนมีความเป็นพลเมืองดี สังคมมีวินัย(3),(4),(5),(6)

จากบทเรียนการประสบเหตุการณ์ ภัยพิบัติ ต่างๆมากมาย หน่วยงานต่างๆภายนอกเริ่มก่อตัวและเรียนรู้การสร้างจิตอาสา และความเป็นพลเมืองดีให้เป็นพื้นฐานของคนทุกระดับชั้นในสังคม โดยทุกภาคส่วนในสังคมต่างเห็นความสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมการช่วยเหลือ ความมีน้ำใจ และการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพิ่มมากขึ้น[3][4] จึงทำให้คณะพยาบาลศาสตร์เองมองเห็นความสำคัญของการปลูกฝังความมีน้ำใจ ความมีจิตอาสาให้แก่นักศึกษาทุกชั้นปีในคณะพยาบาลศาสตร์มากขึ้น ประกอบกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมเองเน้นการสร้างสังคมแห่งความมีจิตอาสา และคาดหวังให้คณะพยาบาลศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งในการดูแลสุขภาพของชุมชนท้องถิ่น จึงต้องสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นแก่นักศึกษาพยาบาลในทุกชั้นปี เพื่อให้นักศึกษาได้มีทักษะทางสังคมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคมอนาคต ทางคณะฯจึงเล็งเห็นว่า กิจกรรมการบริการวิชาการทางสังคมของคณะฯน่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการปลูกฝังความมีจิตอาสาแก่นักศึกษาในคณะพยาบาลศาสตร์ให้เกิดขึ้นได้อีกทาง

ตำบลไทยวาสา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่หนึ่งในการให้บริการวิชาการของคณะพยาบาลศาสตร์ โดยพื้นที่ตั้งติดริมแม่น้ำที่มีประชากรอาศัยอยู่ด้วยกันทั้งหมด 2,896 คนจำนวน 896 ครัวเรือน 4 หมู่บ้าน โดยภาพรวมของพื้นที่นับว่าเป็นพื้นที่ที่ราบน้ำ เพราะติดแม่น้ำนครชัยศรี สภาพดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ทำให้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรทำนา ทำสวนส้มโอ ปลูกพืชผักสวนครัว ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของตำบลพบว่า ตำบลไทยวาสามีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ทำให้ประชากรบางส่วนได้ประกอบอาชีพรับจ้างตามสถานประกอบการต่างๆ ประชาชนที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ วันทำงานกลับไปทำงานที่กรุงเทพฯ ส่งผลให้การดูแลสุขภาพในด้านสุขภาพประชาชนในพื้นที่ไม่ถึง ประชาชนส่วนใหญ่ขาดการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ความดัน เบาหวาน ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงบริการได้ ขาดการติดตามเยี่ยมบ้าน ระบบการเยี่ยมบ้านยังไม่ทั่วถึงและการเข้าถึงการดูแลสุขภาพ เนื่องจากการขาดแคลนบุคลากรทางด้านสุขภาพ การเชื่อมต่อบริการกับหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิไม่เป็นระบบ และจากสถานการณ์น้ำท่วมที่ผ่านมาทั้ง 4 หมู่บ้านพบว่า มีผู้ประสบภัยจากน้ำท่วมในปี พ.ศ.2555 จำนวน 683 คนจำนวน 119 หลังคาเรือน (ข้อมูล ตุลาคม 2555) ยิ่งทำให้เห็นชัดเจนว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลไทยวาสามีมีความต้องการในการช่วยเหลือและยังต้องการการดูแลสุขภาพอย่างมาก

คณะพยาบาลศาสตร์จึงเห็นว่า ตำบลไทยวาสา เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการสร้างโอกาสพัฒนาทักษะความเป็นจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในการทำงานดูแลสุขภาพประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในบริเวณพื้นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยตามแนวคิดการสร้าง “จิตอาสา พัฒนาท้องถิ่น” ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรมีการศึกษาประสบการณ์ความมีจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในโครงการเรื่อง “จิตอาสาพัฒนาโดยชุมชนท้องถิ่น” เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาหาแนวทางส่งเสริมอัตลักษณ์ของนักศึกษาต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์งานวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ความมีจิตอาสาของนักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

3. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสา

ดุชฎี ไชยชนะ(1)(2550) จิตอาสา หมายถึง ความสำคัญของบุคคลที่มีต่อสังคม ส่วนรวมโดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือ ผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา ร่างกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน[6]

กรมวิชาการ(6) (2542) ได้กำหนดคุณลักษณะพื้นฐานที่ดำรงต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ของนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษา ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นพัฒนาไว้ดังนี้ การช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงถึงความมีน้ำใจ เอื้ออาทร มีจิตใจโอบอ้อมอารีเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ และให้ความช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน การเสียสละต่อสังคม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม การเสียสละเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม

จิตวลัย สีฉายแสง[7] (2551) ยังพบว่า คุณลักษณะพื้นฐานคือการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ความมุ่งมั่นพัฒนา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความมุ่งมั่นและความคิดริเริ่มในการพัฒนาตน พัฒนาสังคม เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์(8) (2550) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้จิตอาสาของนักเรียนมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นพัฒนา และมีตัวชี้วัดทั้งหมด 7 ตัว คือ (1) การช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น (2) การอำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น (3) การแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น (4) การสละเงิน แรงกาย เพื่อผู้อื่นและสังคม (5) การสละเวลาและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม (6) การสนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นที่จะพัฒนาสังคม และ (7) การร่วมพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสาเพื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์และหลากหลายโดยสภาพจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีค่าเฉลี่ยของคะแนนจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบด้านการช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ในระดับสูงมาก การเสียสละต่อสังคมอยู่ในระดับปานกลาง และด้านการมุ่งมั่นพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้การเกิดจิตอาสาเป็นผลมาจากปัจจัยด้านสังคม/ชุมชน นั่นคือ หากบุคคลสำคัญในสังคม/ชุมชน มีจิตอาสาที่จะส่งผลให้นักเรียนมีจิตอาสา ปัจจัยด้านครอบครัว ความเป็นแบบอย่างจากพ่อแม่มีความสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้หากพ่อแม่ใช้เหตุผลในการอบรมเลี้ยงดู และมีการสนับสนุน ส่งเสริมให้นักเรียนทำพฤติกรรมจิตอาสาที่จะส่งผลให้นักเรียนมีจิตอาสาเพิ่มขึ้น สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนและเพื่อน เป็นลักษณะสำคัญของปัจจัยด้านเพื่อน แสดงว่าถ้านักเรียนมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนในระดับสูงก็จะทำให้นักเรียนเกิดจิตอาสา และถ้าเพื่อนสนิทหรือเพื่อนในกลุ่มของนักเรียนมีจิตอาสาจะทำให้นักเรียนมีจิตอาสาด้วยเช่นกัน ปัจจัยด้านสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมจิตอาสา นั่นคือ หากนักเรียนได้รับข่าวสารการให้ความช่วยเหลือ การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นพัฒนาจากสื่อโทรทัศน์ก็จะส่งผลให้นักเรียนมีจิตอาสา การสั่งสอนการปลูกฝังจากครู เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในปัจจัยด้านโรงเรียน/ครูที่จะทำให้นักเรียนมีจิตอาสา นอกจากนี้แบบอย่างจิตอาสาจากครู และมีสัมพันธภาพที่ดีกับครูก็มีอิทธิพลต่อการเกิดจิตอาสาของนักเรียนเช่นกัน ในปัจจัยด้านนักเรียน เจคติต่อจิตอาสา การเรียนรู้เกี่ยวกับจิตอาสา และการรับรู้ความสามารถของตนเองที่จะทำพฤติกรรมจิตอาสาที่มีอิทธิพลต่อจิตอาสาของนักเรียน [8]

ผลการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรจิตอาสาของนักเรียนได้ร้อยละ 38.60 ซึ่งปัจจัยด้านสังคม/ชุมชน มีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมต่อการเกิดจิตอาสาของนักเรียนมากที่สุด แสดงว่าพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นในการพัฒนาของบุคคลในสังคม มีอิทธิพลทำให้นักเรียนเกิดจิตอาสา รองลงมาคือ ปัจจัยด้านครอบครัวมีอิทธิพลโดยทางตรงและทางอ้อมต่อจิตอาสาของนักเรียนในทิศทางบวก รวมถึงพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัว ก็มีอิทธิพลต่อเด็กเพราะเด็กจะเลียนแบบและแสดงพฤติกรรมตามบุคคลในครอบครัว โดยตัวแปรทั้งสองด้านนี้ส่งผลต่อจิตอาสาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งทำให้เห็นชัดว่า การวิเคราะห์เรื่องจิตอาสาต้องทำความเข้าใจองค์ประกอบเรื่องการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นพัฒนา เพื่อนำข้อมูลนำไปจัดทำเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยต่อไป

4. ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 26 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในการดำเนินโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลไทยวาส ตำบลไทยวาส อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แนวทางการสนทนากลุ่ม เช่น ท่านคิดว่า โครงการนี้สร้างประสบการณ์ความเป็นจิตอาสาอย่างไร คำว่า จิตอาสาหมายความว่าอย่างไร เป็นต้น ประเด็นในการการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา วิเคราะห์เรื่องราว และวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบเมตริกซ์

5. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้ถอดประสบการณ์ความมีจิตอาสาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 – 3 ของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมจากการดำเนินโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น ทำให้สามารถสรุปประสบการณ์ความมีจิตอาสาของนักศึกษาได้ ดังนี้

1. จุดประกายของความมีจิตอาสา นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ส่วนใหญ่เล่าถึงประสบการณ์ความมีจิตอาสาว่า เริ่มต้นจากการมี วิถีคิด และความมีใจในการทำกิจกรรม ซึ่งนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ทุกคนเชื่อว่า จิตอาสาจะเกิดได้ต้องมีพื้นฐานจิตใจที่ดี มีความคิดที่อยากช่วยเหลือโดยไม่คาดหวังสิ่งตอบแทน อยากช่วยเหลือเพราะเชื่อว่า หากตนเองจิตใจเมตตา อยากช่วยเหลือคนอื่นย่อมทำให้จิตใจเป็นสุข เห็นผู้อื่นมีทุกข์เข้าไปช่วยเหลือย่อมทำให้สังคมมีสุข หากมีการใช้ความรู้ทางการแพทย์มาช่วยในการดูแลย่อมทำให้มีการใช้ประโยชน์ได้ดี และหากมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอจะทำให้ทุกคนมีจิตอาสาได้เช่นกัน โดยมี 3 ประเด็นย่อยคือ 1.1) เกิดจากใจ อยากให้ อยากทำ 1.2) จิตอาสา เกิดจากการใช้ประโยชน์จากความรู้ และ 1.3) กิจกรรมเปลี่ยนวิถีคิด มีจิตอาสาได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

1.1 เกิดจากใจ อยากให้ อยากทำ จากการที่นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นแล้วทำให้เกิดความรู้สึกอยากให้ อยากช่วยเหลือ อยากทำให้ตนเองเป็นประโยชน์กับผู้อื่น ซึ่งเชื่อว่า สิ่งที่ยากให้เกิดขึ้นต้องมาจากความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรม ความอยากเข้าร่วมการทำงานด้วยตนเอง ความมีจิตอาสาจึงจะเกิดขึ้นจากใจของทุกคน นอกจากนั้นยังคิดว่า หากสังคมมีพื้นฐานจิตใจที่ผู้คนมีจิตอาสาย่อมทำให้สังคมมีความสุข ดังคำกล่าวที่ว่า

“เกิดจากใจที่อยากจะให้ ให้โดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน นอกจากอยากให้ผู้อื่นมีความสุขที่ดี เห็นคนอื่นมีความสุข สามารถอยู่ร่วมกับสังคม ชุมชน และคนในครอบครัวอย่างมีความสุข” ID 001

“เกิดจากการร่วมมือร่วมใจ เกิดจากใจที่เมตตาอยากช่วยเหลือ เกิดขึ้นจากใจที่ต้องการที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จิตอาสาย่อมจะเกิดจากจิตใจที่ช่วยเหลือเกิดขึ้นได้ทุกๆที่ ขึ้นอยู่ที่จิตใจ มีใจรัก ก็มีจิตอาสา” FC 002

“มีความเสียสละ โอบอ้อมอารีย์ ชอบช่วยเหลือ ความมีจิตอาสาเกิดขึ้นได้จากการมีใจที่อยากจะทำงาน ความมีจิตอาสาจะเกิดขึ้นได้จากใจของเราทุกคน ที่มีจิตใจที่อยากช่วยเหลือผู้อื่นนั่นเอง” ID 0013

“เกิดจากความตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทำแล้วรู้สึกมีความสุข เกิดขึ้นได้จากจิตใจของเราที่มีจิตที่อาสา จิตที่คิดจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เกิดจากสังคมงดงามเป็นจิตอาสา เกิดจากภายใน หนูคิดว่า ทุกคนมีจิตใจดีทุกคนคะ แต่ไม่ได้แสดงออกมา” FC 001

“เกิดขึ้นที่ใจเรา ใจเราคิดที่จะทำ ที่จะให้ ให้ในสิ่งดีๆ แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน จากตัวเราเองถ้าเรามีจิตอาสา สังคมก็น่าอยู่น่ารักไปอีกแบบ” ID 0010 FC 001

1.2 จิตอาสา เกิดจากการใช้ประโยชน์จากความรู้ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์บางคนคิดว่า การมีจิตอาสาได้ต้องมีความรู้ ความสามารถก่อนจึงจะเกิดจิตอาสาได้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากความเป็นวิชาชีพทางการพยาบาล

จึงทำให้คิดว่า การจะช่วยเหลือคนอื่นได้ ต้องมีความรู้ และความรู้จะเกิดขึ้นจากการที่เรียนหนังสือแล้วนำความรู้ที่มีมาใช้ประโยชน์ ในการเป็นจิตอาสาได้ จะเกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วมมากที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า

“เกิดขึ้นได้จากการนำความรู้ ความสามารถ และจิตใจที่มีความเป็นสาธารณะ มีจุดประสงค์ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ แก่ส่วนรวม” ID 009

“เกิดขึ้นภายในตัวเราเองที่รู้ว่าจะต้องมา ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำในสิ่งที่เราเรียน ทำแล้วก็รู้สึกดี รู้สึกอยากทำอีก” FC 002

1.3 กิจกรรมเปลี่ยนวิถีคิด มีจิตอาสาได้ ในโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นมีกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมเยี่ยมบ้านและเดินสำรวจในชุมชน กิจกรรมการออกหน่วยปฐมพยาบาล นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 1 -3 ได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยทำงานเป็นทีมทั้ง 3 ชั้นปี กิจกรรมเหล่านี้นักศึกษาเชื่อมั่นว่า ทำให้ทุกคนมีความเข้าใจถึงการเป็น อาสาสมัครและมีจิตใจที่อาสาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความคิดได้ว่า การทำกิจกรรมนี้ช่วยหล่อหลอมความมีจิตอาสาได้ หากทำแล้วจะเกิดความสุขได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เห็นความยากลำบากของคนในชุมชน แล้วยังส่งผลให้เห็นความรักความ สามัคคีในกลุ่มพี่น้องขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“ทำให้ข้าพเจ้ามีจิตใจอาสามากขึ้น ทำโดยไม่หวังผลตอบแทน ทำให้เกิดจากการ ได้รับการปลุกฝัง และการลงมือทำ” ID 005

“กิจกรรมนี้ทำให้เกิดขึ้นได้จากใจ จากความตั้งใจจริง จากความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เพื่อให้ผู้อื่นได้รับในสิ่งที่ควรได้รับและจำเป็น จนเกิดได้จากจิตใจสำนึกของแต่ละ คนเราจะบังคับไม่ได้ ใครทำก็ได้ ส่งผลให้เกิดการเสียสละ การสมัครใจ ความเต็มใจ ความโอปอ้อมอารีย์” FC 002

“เกิดขึ้นได้จากการที่ได้มาช่วยชาวบ้าน เกิดขึ้นได้เองจากตัวเองค่ะ ความเสียสละ ของบุคคล ประทับใจสภาพแวดล้อม ทัศนียภาพชุมชน การฝึกทักษะ เทคนิค ทางพยาบาล ให้นักศึกษาใช้จิตอาสาให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ฝึกการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับทุกคน ในคณะพยาบาล ศาสตร์” ID 003

2. การเยี่ยมบ้าน สร้างความเข้าใจคนในชุมชน นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ส่วนใหญ่เล่าถึงประสบการณ์ กิจกรรมการเยี่ยมบ้านว่า การเยี่ยมบ้านสามารถทำให้มองเห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพชุมชน ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของ บุคคล ครอบครัวในการดำเนินชีวิตประจำวัน การดูแลสุขภาพของตนเอง และการดูแลตนเองในคนที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรัง อีกทั้งยังได้เรียนรู้น้ำใจของคนในพื้นที่ ซึ่งก่อให้เกิดความคิดที่อยากจะช่วย อยากกลับไปดูแลบ้านเกิดของตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“รู้สึกดีที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการพูดและการดูแลสุขภาพของบุคคลในชุมชน คุณตา คุณยาย น่ารักมาก อาหารอร่อยมากค่ะได้ออกชุมชน พบปะประชาชน คนชุมชน เห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กับการใช้ชีวิต ปัญหาด้านสุขภาพ และการดูแล ตนเอง เป็นการปลุกจิตสำนึกให้รักบ้านเกิด สร้างจิตอาสา เพื่อพัฒนาตนเองและ วิชาชีพให้ดียิ่งขึ้น” ID 004

“ได้ออกเยี่ยมบ้าน พบกับคนไข้ญาติคนไข้ ได้เรียนรู้ถึงพฤติกรรมกรรมการกินอาหาร การกิน ยาของคนไข้ การดูแลตัวเอง และคนในครอบครัว” ID 006

“ประทับใจที่ได้เดินเล่นออกชุมชน ได้ถามสุขภาพชาวบ้าน เห็นวิถีความเป็นอยู่ของชาว นครชัยศรี ความเป็นกันเองของพี่ๆ อสม. และเจ้าหน้าที่สุขภาพของ รพสต.” ID 007

“ข้าพเจ้าประทับใจของคนในชุมชน เพราะจากการที่ไปเยี่ยมบ้าน บุคคลในชุมชนให้การ ต้อนรับเป็นอย่างดี และข้าพเจ้าประทับใจในน้ำใจของบุคคลในชุมชนมา ได้เยี่ยมบ้าน คนเยอะ ดูวิถีความเป็นอยู่ในชุมชน” ID 007

“ประทับใจมากทุกกิจกรรมในครั้งนี้ แต่ตนเองมีหน้าที่ตรวจเยี่ยมบ้าน เป็นการไปหา ผู้ป่วยเข้าไปพูดคุย และเห็นการใช้ชีวิตของผู้ป่วย ซึ่งบางคนไม่สามารถมาที่ รพสต.เอง ได้ จึงเป็นสิ่งที่ดีมากที่สุดที่ได้เข้าเยี่ยมผู้ป่วย...เยี่ยมบ้าน เพราะทำให้เราเข้าไปเจออะไร

หลายๆอย่าง ในแต่ละบ้าน และได้กินของที่เจ้าบ้านให้ และประทับใจชาวบ้านให้ความ
ร่วมมือดีมาก ได้ความรู้ใหม่ของการรักษาชาวบ้านค่ะ” ID 005

3. การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพี่และน้อง นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ส่วนใหญ่เล่าถึงประสบการณ์กิจกรรมระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้องในโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากกิจกรรมในโครงการได้มีการจัดกลุ่มให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 1-3 อยู่ในทีมเดียวกันและมอบหมายให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 3 เป็นหัวหน้าทีมในการให้บริการและสอนน้องในการทำงาน โดยมีประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ พี่สอนน้อง เกิดปฏิสัมพันธ์สามพี่น้อง สร้างการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 พี่สอนน้อง เกิดปฏิสัมพันธ์ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ต่างชื่นชอบในกิจกรรมนี้โดยมองว่ากิจกรรมนี้เป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้การเป็นพยาบาลหรือวิชาการทางการพยาบาลมากขึ้น จนเกิดการสอนงานกัน ทั้งถ่ายทอดความคิด ปรัชญาหรือแก่น พี่แนะนำสอนน้อง ความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานร่วมกันดีขึ้น รู้สึกผูกพันกันมากขึ้นกว่าเดิม ดังคำกล่าวที่ว่า

“มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เพราะพี่น้องได้มีการให้ความรู้ แลกเปลี่ยนพี่สอนน้องทำให้ความสัมพันธ์แน่นยิ่งขึ้น พี่น้องมีความสัมพันธ์กันดีมากขึ้น ทำให้หัวเราะ ทำให้มีความเป็นมิตรมากขึ้น” ID 0011

“ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการพยาบาลและความผูกพันระหว่างพี่กับน้องเพิ่มขึ้น และรู้จักการมีจิตอาสาในการพัฒนาชุมชน ได้เห็นคนในชุมชนที่รักสุขภาพ ใส่ใจสุขภาพ มารับตรวจกันเป็นจำนวนมาก ทั้งผู้สูงอายุและเด็กๆ ก็มารับการตรวจและสนใจจะนำไปปรับปรุงแก้ไข” ID 025

“ประทับใจเรื่องการทำงานร่วมกันของนักศึกษา 3 ชั้นปี ตามที่ได้จัดแบ่งออกไว้ เพราะการจัดกลุ่มแบ่งพี่น้องในการทำงานให้ได้สร้างความสัมพันธ์กันระหว่างพี่น้อง อีกทั้งยังได้สอนน้องในเรื่องที่น้องยังไม่เคยปฏิบัติทำให้น้องได้เรียนรู้และสามารถปฏิบัติได้ สิ่งที่ข้าพเจ้าได้จากการมาในครั้งนี้มีหลายอย่าง เช่น การกระชับความสัมพันธ์พี่น้องและเพื่อน การรู้จักนำเอาวิชาที่เรียนมาใช้และได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนค่ะ ได้ปลูกจิตสำนึกความเป็นจิตอาสาให้ตนเองด้วย”

3.2 สามพี่น้อง สร้างการเรียนรู้ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ต่างยอมรับว่า กิจกรรมในโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นสร้างการเรียนรู้แก่นักศึกษาได้อย่างมาก ทั้งการเรียนรู้งานในวิชาชีพพยาบาล การทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น ในการเยี่ยมบ้าน การซักประวัติทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ความสามัคคี ความรักใคร่ปรองดองกัน ระหว่างพี่กับน้องนั่นเองค่ะ พี่และน้องสอนวิธีการทำ ดังคำกล่าวที่ว่า

“เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้เรียนรู้งานในวิชาชีพพยาบาล ชุมชนมากขึ้น ในการเยี่ยมบ้าน การซักประวัติ” ID 003

“มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างพี่กับน้อง มีการปรึกษาในการร่วมมือกันทำงาน เกิดงานที่สอนน้อง พี่ช่วยสอนน้อง และพี่กับน้องช่วยงานกัน เป็นการเรียนรู้เป็นกันเอง ไม่ตึงเครียด เพราะมีความใกล้ชิดเคียงกันของวัย รวมถึงความคิด การดูแลซึ่งกันและกัน” ID 008

“ได้สอนการทำงาน อธิบายในสิ่งที่น้องไม่เข้าใจ ได้พูดคุย ปรึกษากัน สนทนากันมากขึ้น...พี่สอนน้อง ในเรื่องที่น้องไม่เคยรู้ คอยแนะนำและสอนทักษะในการทำหัตถการ และเทคนิคการเข้าหาพูดคุยกับผู้อื่น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือกันดี ดีค่ะ ทำให้พี่กับน้องสนิทกันมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับรุ่นพี่มากขึ้น” ID 005

“พี่ช่วยสอนน้องให้รู้จักการทำสิ่งต่างๆ เป็นการอยู่ร่วมกันที่ดีมาก ถ้าไม่เข้าใจอะไรกัน พี่ก็จะตอบเราและอธิบายให้เราฟัง ชอบค่ะ ทั้งพี่และน้อง ได้มีการเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งที่น้องไม่รู้ทำไม่เป็น ก็ได้สอนให้น้องสามารถทำได้ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน”

“เป็นการที่ได้สร้างและทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ความสามัคคี ความรักใคร่
ปรองดองกัน ระหว่างพี่กับน้องนั่นเองค่ะ พี่และน้องสอนวิธีการทำ การตรวจดีคะ
พี่สอนอย่างตั้งใจ พี่ไม่รำคาญเลย เวลาหนูถาม ยิ่งถามพี่ยิ่งอธิบายให้ฟังอย่างเข้าใจ
ทำให้เกิดการเรียนรู้ พี่สอนน้องในการทำกิจกรรม”

4. ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมจิตอาสา

4.1 ควรมีการจัดกิจกรรมการพัฒนาความเป็นจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง เพื่อฝึกให้นักศึกษามีจิตอาสา
ช่วยเหลือผู้อื่นและเสียสละต่อส่วนรวม

4.2 กิจกรรมการแบ่งกลุ่มแบบพี่สอนน้องเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมอย่างมากควรใช้แนวคิดนี้ในการสร้าง
มีจิตอาสาในกิจกรรมอื่นๆ

5. ผลการประเมินความคิดเห็นต่อโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ทำการประเมินโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นภายหลังจากสิ้นสุดโครงการพบว่า นักศึกษาพยาบาล
ศาสตร์ความพึงพอใจต่อระบบการพัฒนาจิตอาสาในภาพรวมระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.7 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.89)
โดยค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระหว่าง 4.4 – 3.7 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระหว่าง 0.80 – 0.89 โดยอยู่ในระดับมากที่สุด
อย่างไรก็ตามเมื่อเรียงลำดับความคิดเห็นที่มากที่สุด 3 อันดับแรกคือ ลำดับที่ 1 นศ./อาจารย์ที่ร่วมกิจกรรมสามารถเห็นภาพ
การใช้ชีวิตในชุมชน และการจัดกลุ่มระหว่างพี่และน้องช่วยทำให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจเท่ากัน
(ค่าเฉลี่ย 4.69 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.88) ลำดับที่ 2 กิจกรรมการปรับภูมิทัศน์ทำให้เกิดความเบิกบานใจที่ได้ช่วย (ค่าเฉลี่ย
4.65 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.85) และลำดับที่ 3 กิจกรรมออกหน่วยปฐมพยาบาลช่วยทำให้เกิดความมีจิตอาสา (ค่าเฉลี่ย
4.65 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.85) รายละเอียดดังตาราง

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความพึงพอใจ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
การวางแผนการพัฒนาความเป็นจิตอาสา			
1. ท่านรับทราบการเตรียมงานโครงการ	4.5	0.82	ระดับมากที่สุด
2. ท่านเข้าใจการพัฒนาทักษะการทำงานในชุมชน	4.4	0.80	ระดับมากที่สุด
3. ท่านมีการเรียนรู้วิธีการทำงานชุมชน	4.5	0.82	ระดับมากที่สุด
4. ท่านมีความพึงพอใจต่อการเตรียมงานในภาพรวม	4.5	0.82	ระดับมากที่สุด
การพัฒนาระบบความเป็นจิตอาสา			
5. กิจกรรมออกหน่วยปฐมพยาบาลช่วยทำให้เกิด ความมีจิตอาสา	4.6	0.85	ระดับมากที่สุด
6. กิจกรรมการเยี่ยมบ้านทำให้รู้สึกอยากช่วยเหลือ ผู้อื่นมากขึ้น	4.5	0.82	ระดับมากที่สุด
7. กิจกรรมการปรับภูมิทัศน์ทำให้เกิดความเบิกบาน ใจที่ได้ช่วย	4.65	0.85	ระดับมากที่สุด
8. นศ./อาจารย์ที่ร่วมกิจกรรมสามารถเห็นภาพการ ใช้ชีวิตในชุมชน	4.69	0.88	ระดับมากที่สุด
9. การจัดกลุ่มระหว่างพี่และน้องช่วยทำให้มี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน	4.69	0.88	ระดับมากที่สุด
10. ท่านมีความพึงพอใจต่อระบบการพัฒนาจิตอาสา ในภาพรวม	4.7	0.89	ระดับมากที่สุด

6. บทสรุป

“จิตอาสา” เป็นกระบวนการที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตนเองมาเป็นประโยชน์ส่วนร่วมและสามารถพัฒนาประชาชน มีความเป็นพลเมืองดี สังคมมีวินัย การดำเนินโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นสามารถช่วยเหลือหลอมและปลูกฝังแนวคิด การช่วยเหลือผู้อื่น [2] [5] ซึ่งโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นได้ริเริ่มกิจกรรมเยี่ยมบ้านส่งผลให้นักศึกษาทุกคนประทับใจ เกิดความอยากช่วยเหลือผู้อื่น ภาพความทุกข์ยากของประชาชนทำให้เกิดความรู้สึกอยากช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ อีกทั้งกิจกรรม ระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้องให้ทำงานเป็นทีม สามารถสร้างความประทับใจและสามารถสร้างแนวคิดการเรียนพยาบาล ได้อย่างเข้าใจ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการสำรวจกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพในการปลูกฝังความมีจิตอาสาและเหมาะสมกับนักศึกษาพยาบาล
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะความมีจิตอาสากับหลักฐานเชิงประจักษ์หรือหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ

8. บรรณานุกรม

- [1] ดุษฎี ไชยชนะ. 2550. การรับรู้การเปลี่ยนแปลงองค์การจากมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ของข้าราชการสังกัดสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- [2] ภควรรณ หมั่นหัส มานพ คณະโต. 2555. ประสิทธิภาพของกระบวนการสร้างจิตอาสาการเห็นคุณค่าความดีต่อ กระบวนการแก้ไขปัญหาเสพติดในเยาวชนกลุ่มเสี่ยง. มหาวิทยาลัยขอนแก่น: ขอนแก่น
- [3] จิราภรณ์ ศิริทวี. 2550. จิตอาสาพัฒนาความเป็นมนุษย์. มปป.
- [4] บรรชกร กล้าหาญ. 2552. การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตอาสาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ค้นจาก <http://www.gotoknow.org/posts/446446> สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2556.
- [5] วลัยรัตน์ ยิ่งคำนุ่น. 2554. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา: กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกวาดจวนอุปถัมภ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.
- [6] กรมวิชาการ. กระทรวงศึกษาธิการ. 2544. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง. กรุงเทพมหานคร: กอววิจัยทางการศึกษา.
- [7] จิตรวลัย ศรีแสงฉาย. 2551. จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา: กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล. สารนิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [8] ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. 2551. การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- [9] ดวงใจ ทองหล่อ. 2549. อาสาสมัครพึงประสงค์ขององค์กรสาธารณะประโยชน์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
- [10] สุชาติพิทย์ แก้วเกลี้ยง. 2551. การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551.